

Dinsdag 1/09/1914 - ochtendeditie

Baarle-Nassau, 31 augustus. Een priester komend van Turnhout weet mij met stelligheid mee te delen dat Mechelen, een geheel verlaten stad, gisteren nog gebombardeerd is en vandaag wederom gebombardeerd wordt.

Antwerpen, 31 augustus. De toestand is in ons land dezelfde gebleven. De Duitsers hebben Aarschot ontruimd. Het spoorwegverkeer is in een groot deel van de Kempen hersteld.

Mechelen is gedurende één uur gebombardeerd, terwijl toch de stad niet door Belgische troepen is bezet. Dit valt dus te beschouwen als een nieuwe aanslag op de burgerlijke bevolking.

Een Belgisch gezantschap is heden naar Londen en de Verenigde Staten vertrokken.

Oostenrijk en België.

Parijs, 31 augustus. De tussen de Belgische en de Oostenrijkse regering uitgewisselde documenten zijn openbaar gemaakt. Op 28 augustus heeft Oostenrijk de oorlog aan België verklaard, daarbij als reden opgevend, dat België steun verleent aan Frankrijk en Engeland en dat de Oostenrijkers in België behandeld zouden zijn op een wijze, die geheel in strijd is met de eerste eisen van menselijkheid. België heeft op 29 augustus geantwoord, zich omtrent de schending van zijn onzijdigheid krachtig en waardig uitend en elke aantijging van een slechte behandeling van Oostenrijkers afwijzend.

Antwerpen, 31 augustus. De koninklijke prinsen en het prinsesje zijn naar Engeland vertrokken, waar ze de maand september zullen doorbrengen. Koningin Elisabeth vergezelt haar kinderen, maar komt over enkele dagen terug.

Breda, 31 augustus. De beide vluchtelingen uit Leuven, de ingenieur en hoogleraar in de wiskunde, die thans te Baarle-Nassau verblijf houden, hebben langs ambtelijke weg van hun familie in Utrecht vernomen, dat de vrouwen en kinderen van Leuven te Tienen zijn gebracht.

Heden zijn plotseling in een auto, waarop de Belgische en Rode Kruisvlag stonden, voor het stadhuis te Turnhout aangekomen een tweetal Duitse officieren in Belgische uniform. Zij traden het stadhuis binnen, maar voelden zich daar blijkbaar niet thuis. Spoedig vertrokken ze weer in de richting van Mol.

Van Turnhout telefoneerde men toen naar Mol, waar de officieren gevangen genomen werden. Men begrijpt niet waarom de Duitsers zich vermomd hadden, daar de bevolking ontwapend is.

De verwoesting van Leuven.

Reeds seinde ik u het lot dat Leuven heeft ondergaan. Na Moulant, Visé, Tongeren en zovele andere welvarende dorpen en steden is ook het Belgische Athene, het centrum van het katholieke intellectuele leven in België, in as gelegd, van de aardbodem nagenoeg verdwenen, verwoest, geplunderd.

Doch laat ik u van den beginne af mijn merkwaardige tocht vol gevaren en elkaar wisselende indrukken, vertellen.

Het spoorwegverkeer staat, zoals de lezer natuurlijk weet, voor de gewone reiziger in België nagenoeg stil. De telegrafische gemeenschap met andere landen is verbroken, de enkele treinen die nog lopen worden of voor militaire doeleinden gebruikt ofwel zij dienen om krijgsgevangenen of vluchtelingen uit België naar het binnenste van Duitsland te vervoeren; slechts bij zeer hoge uitzondering staan de militaire autoriteiten toe dat met deze treinen

ook andere personen vervoerd worden. Een vorige maal had ik mij van de kommandantur te Luik de toestemming verschaft met een trein van daar naar Brussel te mogen meereizen, evenwel ik meende bij nader inzien en na rijp overleg van die toestemming geen gebruik te mogen maken, daar er geen zekerheid bestaat aangaande het uur van vertrek of aankomst en dus de reis zo lang zou duren dat berichten die ik u had willen doen toekomen na een week misschien eerst onder uw ogen zouden komen.

De automobiel was het aangewezen vervoermiddel, hiermee hoopte ik Brussel, misschien Doornik te bereiken, daar tegenwoordig te zijn bij de te verwachten krijgsoperaties, om dan over Brussel naar Roosendaal of Eindhoven te tuffen om u vandaar mijn berichten en indrukken te doen toekomen. Ziedaar mijn krijgsplan, waardoor de gebeurtenissen te Leuven een streep hebben gehaald, maar dat nochtans in het bekende vat zit waarin niets verzuurt. Met een tweetal collega's besprak ik het plan, spoedig was een honderd-kilometer-wagen gevonden en werd de reis aanvaard. De chauffeur, een opgewekt Zuid-Limburgs type, kende wat Frans en Duits, had te Luik gewoond, beweerde de weg goed te kennen en kon dus om deze verschillende goede eigenschappen van groot nut zijn. De reis naar Luik is, hoe moeilijk ook voor nog twee à drie weken, thans kinderspel. Door oefening wijs geworden, kende ik alle trucjes om de postenlinie, die even ten zuiden der Nederlandse grens begint, te passeren; iedere spoorwegovergang, iedere brug, ieder dorp tot Luik toe is door landweer- of landstormsoldaten bezet en met argusogen loeren zij op onbevoegden, die zonder legitimatie of behoorlijk passierschein de keten trachten te doorbreken. Telkenmale treft men er andere manschappen en andere bevelhebbers en telkenmale ook zijn er nieuwe voorschriften uitgevaardigd, die streng opgevolgd moeten worden. Wordt de ene dag de tocht gemakkelijk gemaakt door de spreekwoordelijke Gemütlichkeit van een Beiers

landstormman, 's anderendaags vindt de reiziger zijn weg versperd door een meer stramme Pommeraan of Brandenburger, die met vaak overdreven ijver en nauwgezetheid de passen van a tot z doorleest en er blijkbaar op uit is een zwak punt te vinden dat als argument zou kunnen dienen de reiziger onverbiddelijk terug te zenden. Zo was op de tocht die ik u ga beschrijven een nieuwe "Erlass" uitgevaardigd, waarbij bevolen werd, dat ieder die zich naar Luik of verder wilde begeven, zich bij de zogenaamde etappe-kommandant had te melden, die dan toestemming gaf, een schriftelijke met een stempel, de reis tot zijn eerstvolgende collega te vervolgen.

Onze eerste etappe was Wandre, even boven Luik, waar een ijzeren voetbrug over de Maas de beide oevers verbindt. Deze brug, voor een aanrullend leger van het grootste gewicht, was om mij onverklaarbare redenen bij het begin van de oorlog door de Belgen intact gelaten en wordt nu door de Duitsers scherp bewaakt. Voor en over de brug sterke posten; op de brug om de twintig passen manschappen die de automobilist op de treeplank tot zijn nevenman vergezellen. Tot grote ergernis van de chauffeur mocht op de brug slechts zeer, zeer langzaam gereden worden, en stelde hij mij voor maar door te rijden en de beide heerschappen te schaken, zoals hij het in zijn Limburgs dialect uitdrukte.

In Herstal, de voorstad van Luik, herinnert slechts de vreemde bezetting aan de oorlog. Men is er rustig; de bevolking staat te keuvelen met de militairen en schijnt zich niet veel om hun nieuwe gasten te bekommeren. Luik, ik heb er u reeds over bericht, is de zetel van het gouvernement. Het verkeer wordt door militairen, bijgestaan door de ontwapende burgerwacht en politie, geleid. Iedere militair heeft het recht de wandelaar aan te houden en te bevragen naar zijn ausweis. In het algemeen zijn ze beleefd en voorkomend, hoewel een enkele op minder salonfähige wijze met een kort doch krachtig "hier" tot staan blijven aanmaant. De restaurants en koffiehuisen zijn

overvol met officieren van allerhande troependelen. Daartussen bewegen zich met gepaste vrijmoedigheid een zeker soort vertegenwoordigers van het dusgenaamde zwakke geslacht, dat te Luik zo rijkelijk aangetroffen wordt.

Aan de kommandantur, waar excellentie von Kolewe de scepter zwaait, kreeg ik welwillend een passierschein tot Sint-Truiden, waar ik me zou hebben aan te melden. Lustig waaide het neutrale Hollandse vlaggetje voorop de auto. Daar, te Ans, even noordwestelijk van Luik, passeert ons in razende vaart een auto met officieren, de revolver in de vuist. Ik merkte dat onze auto in hoge mate hun belangstelling gaande maakte en bereidde me voor op het een of ander incident, dat niet op zich zou doen wachten. Dwars over de weg stopte de auto, de officieren stapten uit en gelastten ons met een "halt" te stoppen, aan welk verzoek, ik behoef het wel nauwelijks te verzekeren, onmiddellijk werd voldaan. Wat is dat voor een vlag? Ik betoogde op minzame wijze dat het een Nederlands vlaggetje was en wij allen Hollanders, op weg naar Brussel. De papieren kwamen voor de dag; er werd kort gedelibereerd, waarop een der heren: "Ach zo, zijt gij Hollanders? Wij dachten dat het een Franse vlag was, en dat gij Franse officieren in burgerdracht waart. Neem mij niet kwalijk; goede reis; adieu." Ik vond het maar beter voor toekomstige dergelijke incidenten onze kleuren te verwijderen; het vlaggetje verdween onder het zitkussen van de chauffeur.

De eindeloze, kaarsrechte steenweg naar Sint-Truiden wordt met een 60-kilometergangetje afgelegd. Van het fort Loncin woei de Duitse vlag, druk zag ik de militairen in de weer het te herstellen, de prikkeldraadversperringen waren nog in hoofdzaak intact, waaruit ik afleidde dat de versterking niet door een infanterie-stormaanval, doch in hoofdzaak door het geweldige vuur der zware belegeringsartillerie was genomen. In Sint-Truiden aangekomen, scheen de commandant het zaakje niet zo heel erg te vertrouwen.

“Gij zijt dus Hollanders, zegt hij. En wat willen de heren Hollanders dan wel te Brussel gaan doen? Gij ziet er overigens helemaal niet zo Hollands uit.” Ik beduidde dat ik toch werkelijk Hollander was, zoals mijn uittreksel uit het geboorteregister bewees. Na enig heen en weer gepraat liet de Hauptmann ons vertrekken. “Maar ver zult gij toch niet komen, dat verzeker ik u”, voegde hij mij niet erg bemoedigend toe. Verder ging het naar Tienen, waar de etappecommandant zich in het raadhuis op het architectonisch zo rijke marktplein gevestigd had. Dezelfde formaliteiten hadden weer plaats, alles duidde erop, dat we Brussel nog voor het donker worden zouden kunnen bereiken. De helft van de weg was afgelegd, nog één etappe, Leuven, en we konden, pannes, bandenpech of andere narigheden buitengesloten, ons op de Grand Place aanmelden. Doch, mit des Geschickes Mächten ist kein ew’ger Bund zu flechten, dem das Unglück schreitet schnell.

De commandant wenste goede reis en scheen nog niets te weten of te willen weten van wat er bij en in Leuven zich had afgespeeld. Tussen Tienen en Boutersem ging de tocht ten dele tussen uitgebrande en vernielde huizen; vrouwen en kinderen, te voet of op handkarren en kruiwagens, gingen angstig en met wanhopige gezichten in de richting Tienen. Er moest ergens iets zijn voorgevallen; wat wisten we niet en we hadden ook geen tijd ons nodeloos op te houden, daar we zo spoedig mogelijk ons doel wilden bereiken. Een eind verder een veertigtal Rode Kruiswagens, bespannen met twee paarden, gevolgd door een 500 hospitaalsoldaten te voet. Zou er ergens in de buurt zijn gevochten? Het was bijna niet aan te nemen; ik wist toch dat het Belgisch veldleger zich achter de voorste linie om Antwerpen had teruggetrokken en vóór ons tot Brussel toe en nog verder het land door de Duitsers was geoccupeerd. En toch, wat betekenden dan die troepenbewegingen met blijkbaar Leuven als doel? Ongeveer 8 km

voor Leuven, nadat we enige posten hadden gepasseerd, hoorde ik plotseling een knal, gevolgd door een fluitend geluid. Onmiddellijk commandeerde ik de chauffeur "halt". Ik vermoedde dat onze auto om de een of andere reden werd beschoten en voelde me, ik beken het ronduit, niet erg op mijn gemak. Stilhouden was dus het beste middel om onze onschuld te bewijzen en van verder schieten verschoond te blijven. Halt, riep ik nog eens. Ik zal wel moeten antwoordde de chauffeur, mijn voorband is gesprongen. Algemene hilariteit bij mijn tochtgenoten; schrijver dezes was er de dupe van en werd duchtig in het ootje genomen. Inmiddels had ik de gelegenheid mij met enige officieren, die met hun compagnie, terzijde van de steenweg wachtten op nadere bevelen om verder op te rukken, te onderhouden.

Daar kwamen mij de eerste geruchten ter ore van hetgeen in Leuven plaatsvond. De burgers hadden de militairen beschoten, zegden de officieren, ik wist reeds wat dat betekende. Een doortocht te zoeken in Leuven was, zo verzekerden mij de officieren, onmogelijk, alles zou wel in brand geschoten worden, en dus was de tocht gevaarlijk, maar, "ge kunt het proberen; ik zou het echter niet doen, en maar kalm naar Tienen terugkeren." Dat lag niet in onze bedoeling en we reden dus verder. Een lange rij witte nonnen, gebeden prevelend en geëscorteerd door infanteristen, liepen terzijde van de straatweg. Deerniswekkend was de aanblik. Een zieke oude man op een kruiwagen werd door een andere voort gereden. Langzaam ging de lange, treurige stoet voorwaarts. Vrouwen en kinderen met het allernoodzakelijkste om de lendenen volgden. Een vrouw, barrevoets met slechts een rok en hemd als bekleding, strompelde voort met aan de hand een meisje van misschien vijf jaar. Terzijde van de weg zaten vermoeid en in wanhoop vrouwen en kleine kinderen, mannen zag ik niet. Bij onze komst knielden ze neer, die armen, de handen naar omhoog, ten teken dat ze geen wapens hadden, uit vrees te

zullen worden neergeschoten. Ze zagen ons voor Duitsers aan. Vreselijk waren hun angst en de wanhoop, die op hun gezichten stonden te lezen. Niets, letterlijk niets hadden ze meer dan hun leven en hun weinige kleren die ze aan hadden. Bij honderden, naar de duizenden tellende, lagen zij uitgeput door vermoeienis en vrees langs de weg, wachtend op een onzekere, donkere toekomst, niet wetend waarheen te gaan of gedurende de nacht een onderkomen te vinden. Nooit zal ik dit toneel van ongekend verdriet vergeten. Hulp was onmogelijk, niemand bekommerde zich om hen, slechts één doel hadden ze, weg, ver weg te zijn van de plaats waar ze woonden en die zij liefhadden, van het oord waar ze alles achterlieten, hun have en goed overlatend aan brand en vernieling.

Wij naderden Leuven. Lijken van mannen lagen in de hoofdstraat, elektrische draden van tram en telefoon versperden de weg, de huizen brandden, dikke rookwolken stegen uit de vuurzee op. Hier was een doorkomen onmogelijk. Mijn stafkaart, die mij een officier had ter hand gesteld, duidde mij een omweg naar het station, waar de stadscommandant en de staf waren ingekwartierd. Aan de overzijde van het stationsempacement stonden om de 10 passen de infanteristen, het geweer in de hand, de vinger aan de trekker, gereed bij de minste verdachte beweging het dodelijk schot te lossen. Links boog de weg af. Onder een viaduct lag een priester, de handen uitgespreid, een schot in het hoofd had een einde aan zijn leven gemaakt. Vol afschuw wendde ik mij af. Voor het station aangekomen, kreeg ik nadere berichten van hetgeen gebeurd was en nog gebeuren zou. Het grote stationsplein geleeke een vuurpoel. Een jammerende stoet gijzelaars, sterk bewaakt, stond opgesteld; terzijde aan de andere zijde van het standbeeld evenzoveel vrouwen. Ik schatte hun getal op een vier- à vijfhonderd. Wat mag er in de harten van die ongelukkigen, wellicht onschuldigen, zijn omgegaan, waaraan zullen zij gedacht hebben bij het horen der knallende

schoten? Misschien verkozen zij de dood boven het leven, boven dat leven, dat voor hen een lijden in armoede en onzekerheid zou zijn. Staande zouden zij de lange nacht doorbrengen, dienend als borg voor de zekerheid de Duitse troepen. En doodmoe zouden ze morgen worden afgelost door andere medeburgers, indien een kogel hen niet had getroffen om te boeten voor de misslagen van anderen. De avond viel en met bange gevoelens ging ik de nacht tegemoet.

Van Maastricht naar Brussel.

Een onze correspondenten meldt ons uit Maastricht:

Een inwoner van Maastricht, die gisteren per auto de tocht van daar naar Brussel ondernam om een dame te halen, vertelt ons daarvan het volgende:

Nadat ik bij de Duitse vice-consul mij van een pas voorzien had en een schriftelijk bewijs had getekend, dat wanneer de auto door Belgen of Duitsers opgevraagd zou worden, ik daarvoor alleen aansprakelijk was, gingen we om 7 uur de stad uit. Allereerst naar Tongeren. Reeds een eind voor het stadje en in de Maastrichter straat waren de meeste verwoestingen aangericht. Daar toch waren de Duitsers, uit Visé komende, het plaatsje binnengekomen. Verderop in het stadje was niets vernield, maar er rondom stonden op afstanden Duitse kanonnen. De bewoners was aangezegd, dat op het eerste alarmschot, Tongeren platgeschoten zou worden! Van hier ging het naar Sint-Truiden. Ook hier dezelfde toestand als in Tongeren. Wij namen de weg van Sint-Truiden naar Tienen. Wederom overal straten afgebrand. De haat der Duitsers tegen de pastoors schijnt groot. Tenminste in Tienen werd een klooster met 200 kloosterbroeders bewaakt. Het consigne was : "als er geschoten wordt, gaat het klooster in brand". Ontelbare malen werden we aangehouden, doch na het in orde bevinden van de passen en het

afstaan van enige sigaren en sigaretten, konden wij vrij verder. Tot aan Looz. Nadat we hier tweemaal stilgehouden hadden en men ons gezegd had, dat we maar verder zouden rijden, werden we aan het commandantshuis door de naar buiten schietende luitenant aangeropen: "Dadelijk stilhouden, of ik schiet". Nadat we ons gelegitimeerd hadden en op het horen, dat we Hollanders waren, werd hij toeschietelijker. Verder hebben we geen moeilijkheden ondervonden, ja, de Duitsers waren zelfs voorkomend. Dichtbij Tervuren, waar marcherende troepen en geschut de hele weg besloegen, werd zelfs plaats voor ons gemaakt, zodat we met de auto verder konden.

Een aanblik, die we echter nooit vergeten zullen, gaf Leuven en omgeving. In het dorpje Korbeek, dat geheel verlaten scheen, verliet ik even de auto en wilde eens een kijkje nemen. Maar het eerste huisje, dat ik binnentrad, was zo ontredderd en alleen een hond, het enige levende wezen, keek me zo onheilspellend aan, dat ik mijn tocht niet verder doorzette. Een pastoor, die Vlaams sprak, kwam uit een der zijwegen en vroeg ons, of we even met hem mee gingen naar een dichtbijgelegen kasteel, waar hij gewoon was de mis te lezen. Daar woonde baron E. met zijn zes dochters. Het kasteel was verlaten. Het licht brandde er en de tafel was nog gedekt, zoals de officieren die misschien hadden verlaten. De bewoners waren verdwenen. Maar al wat kostbaars in het kasteel was, lag vernield. De schilderijen stukgesneden of uit de lijsten genomen, Venetiaanse spiegels vernield, kasten opengebrosen, al het linnengoed overhoop. De kalender wees aan dinsdag 25 augustus. Dus blijkbaar is deze verwoesting in de nacht van dinsdag op woensdag aangericht. De zoon van baron E. schijnt een betrekking bij de Belgische legatie in Den Haag te bekleden. Ontdaan over dit toneel gingen we naar Leuven. Maar wat we daar zagen was verschrikkelijk. De buitenwijken stonden er nog. De binnenstad brandde nog en de

lijkenlucht der dode paarden en mensen maakte het voortgaan bijna onmogelijk. De wachten raadden ons dan ook aan een andere weg te nemen.

Om 2 uur kwamen we te Brussel aan. Het Rogierplein voor de Noordstatie leek uitgestorven. We gingen zorgen voor een pas om weer uit Brussel weg te komen en troffen daar toevallig een in Brussel wonende Maastrichtenaar aan, broer van een onzer kennissen, zodat we voor hen de groeten konden meebrengen.

Hij ook liet zijn pas klaarmaken, doch was het nog niet met zichzelf eens, of hij Brussel zou verlaten. Hij ondervond geen last. De levensmiddelen waren er niet duur en het zou alleen het afschrikwekkend voorbeeld van Leuven zijn en de mogelijkheid, dat zoiets zich in Brussel zou herhalen, dat hem het plan om heen te gaan in overweging deed nemen. Er zijn treinen van de legatie, die de Hollanders over Luik naar Aken brengen. Vandaar kunnen ze per elektrische tram naar Vaals en dan verder per auto naar Maastricht. Om niet weer die akelige indruk van Leuven te hebben, gingen we over Waver Jodoigne tot Tienen en verder onze gewone weg terug. Een hevig opzettende mist maakte, dat we langzaam moesten rijden en slechts 15 km/u vorderden, ook al, omdat we telkens moesten stoppen. In Vroenhoven bij de Nederlandse wachten was de boom gesloten en liet men ons niet door. Men hield ons voor Duitsers. Alleen mijn bekendheid met een der wachten, die de commandant ging roepen, maakte, dat wij doorgelaten werden en zo kwamen we te 11 uur 's avonds in Maastricht aan. Die tocht zullen we echter zo gauw niet vergeten.

In Tienen lagen plakkaat klaar, waarbij de Duitse regering bekend maakte, dat zij het thans in België bezette gebied als een Duitse provincie beschouwt.

Indrukken uit België.

Van Belgische zijde wordt ons geschreven:

Veel feiten zal ik hier niet mededelen. Dat hebben goed ingelichte correspondenten reeds gedaan. Ik zal hier slechts indrukken geven, door mij en door vele Belgen, met wie ik de laatste vier weken van ganser harte heb meegeleefd, opgedaan.

Op maandag 4 augustus heb ik bij het Belgische gezantschap in Den Haag geïnformeerd naar de snelste manier om te Luik terug te keren, waar ik mijn plichten als burgerwacht moest gaan vervullen. De gezant deelde mij mede dat Duitsland ons juist diezelfde dag om 7 uur 's morgens de oorlog had verklaard. Ik kon echter niet vertrekken, want alle treinen waren ter beschikking van de Hollandse militairen. De volgende ochtend om 8 uur vertrok ik uit Leiden. Onderweg hoorde ik veel praten over paspoorten, levensmiddelen, enzovoort, maar nog weinig over de oorlog. Een onmetelijk lange trein bracht ons naar de grens. Te Roosendaal verkocht een krantenventer Belgisch en Frans geld in plaats van kranten. De douane te Essen had niet veel te doen, daar elk alleen het meest noodzakelijke had meegenomen. Een Franse reservist stond er met tranen in de ogen; hij moest zo goed als wij allen, hier meer dan een uur wachten en hij wist dat hij te laat in Parijs zou aankomen.

Eindelijk waren we dan op weg naar Antwerpen. De ongerustheid die mij sedert de vorige avond had gekweld was verdwenen. Was het omdat ik mij in België bevond, of wegens de gesprekken die ik hoorde.

“We krijgen geen oorlog”, zei er een. “Een bekend Belgisch priester heeft me nog eergisteren verzekerd dat een Europese oorlog

onmogelijk is, omdat keizer Willem vredelievend is en in God gelooft.”

Ook de dagbladen hadden van een welslagen der diplomatieke inspanningen van België gewaagd. De bedreiging van Duitsland om door ons land te trekken was maar een voorwendsel, men wilde te Berlijn de zekerheid hebben dat we vastbesloten waren onze onzijdigheid te verdedigen.

En ondanks de officiële inlichting die ik de vorige avond had gekregen, begon ik weer te hopen.

Ik dacht aan het bezoek dat de keizer nog niet lang geleden aan koning Albert had gebracht, ik herinnerde mij de welwillende woorden, door de keizer gericht tot de Belgische missie bij zijn bezoek aan Aken: “Gij hoeft niet bang te zijn voor een schending van de onzijdigheid.” Zou dat alles niet waar zijn? Men maakt zich zo licht illusies, als men zijn vrijheid en zijn leven dreigt te verliezen.

Toen ik uit Antwerpen vertrok, viel het mij op dat ik maar één reisgezel had. Hij had sedert twee dagen Duitsland verlaten en was om redenen, die ik hier niet zal noemen, goed op de hoogte van de diplomatieke aangelegenheden.

“De zo lang dreigende oorlog is dan toch uitgebroken”, zei hij tegen mij. “Rusland had er toe besloten, maar had tot 1918 willen wachten, dan zou zijn leger geheel georganiseerd zijn geweest. Duitsland zal helaas zijn leger door België laten oprukken. Het vertrouwt op de standvastigheid van het drievoudig verbond en is overtuigd dat Engeland onzijdig zal blijven. Het Duitse leger zit prachtig in elkaar en is zeker van de overwinning.

“Volgens de plannen van de Duitse generale staf zal de grote slag worden geleverd op het plateau van Ciney (30 km ten zuidoosten van Namen).

“Het was dus waar! ‘s Avonds kwam ik te Luik aan en daar was de twijfel niet meer mogelijk. Sedertdien heb ik granaten zien springen, heb ik de geduchte kanonnen horen donderen, heb ik bommen uit de lucht zien vallen die mensen en eigendommen vernietigden en heb ik mij dodelijk verschrikt afgevraagd of iemand de losbarsting van een dergelijke ramp had kunnen voorzien.

Volgens een bericht uit Antwerpen aan de Times heeft de militaire gouverneur van Brussel de grootindustriële Ernest Solvay, de bankier baron Lambert Rothschild en andere notabelen als gijzelaars gevangen doen zetten, totdat de opgelegde oorlogsschatting betaald zal zijn.

Dinsdag 1/09/1914 - avondeditie

Men meldt ons uit Maastricht:

Hedenmorgen is per extra trein, afrijdende aan de Bospoort, een transport Belgische vluchtelingen naar Oldebroek vertrokken. Officieel waren het er ruim 300, maar op het ogenblik van vertrek hebben velen er de voorkeur aan gegeven, weer naar hun woonplaats terug te keren. Ze vonden het te ver, zodat er ongeveer 250 weggingen. De kapelaan van Visé, die gisteravond een aangrijpende toespraak heeft gehouden op de speelplaats van de rijkskweekschool, is ook mee.

Op een schoolbord hadden de vluchtelingen geschreven: de Belgische vluchtelingen betuigen hun innige dank aan de leden van

het comité voor de welwillendheid en de goede zorgen, die zij voor hen gehad hebben. Bij hun vertrek riepen de Belgische vluchtelingen allen uit: Leve Holland, leve koningin Wilhelmina!

Het afscheid van de dames en heren was aandoenlijk en menig vluchteling heeft gehuild. Het was fris en velen, die het koud hadden, kregen nog een extra cape of jas.

Baarle-Nassau, 1 september. Het bombardement van Mechelen is gisteren kwart over negen weer begonnen. De vorige week hadden de Duitsers, zegt men, de bevolking nog gerustgesteld; "Met bombarderen was het nu gedaan". Enige mensen waren de stad wederom binnengekomen. Vooral de Onze-Lieve-Vrouw kerk is gehavend en zodanig met granaten doorboord, dat de grote benedenramen werden uitgerukt en ver in de omtrek weggeslingerd. Rondom het gebouw ligt het vol puin. Een persoon, die om 11 uur de stad verliet, toen het bombardement tijdelijk werd gestaakt, weet niet of het voor het overige deel van de dag hervat is.

Londen, 1 september. De Daily Express verneemt uit Den Haag, dat de vier rijkste Belgen, Solvay, baron Lambert, Waroque en baron Empain, de betaling van de Duitse oorlogsschatting ten bedrage van 8 miljoen pond gewaarborgd hebben.

Londen, 1 september. De Daily Telegraph verneemt uit Brussel, dat daar schaarste aan voedsel begint te heersen. Slechts weinigen kunnen nog vlees, eieren en melk krijgen. De voorstad Sint Gillis moet de Duitse militaire overheid dagelijks 400 flessen wijn leveren. Kuregem 40.000 pond vlees en Brussel 70.000 pond brood.

De verwoesting van Leuven.

Ik verliet u in mijn vorige brief voor het station te Leuven op het ogenblik dat door de Duitsers talrijke gijzelaars, zowel mannen als

vrouwen, werden aangebracht. Terwijl wij daar de verschrikkingen van de brandende stad gadesloegen, overlegden we of misschien een verder gaan tot Brussel nog mogelijk was, om dan de volgende dag terug te keren, dan zouden de gemoederen wellicht ietwat zijn bedaard en zouden we de oorzaak van het onheil, stad en bewoners overkomen, vermoedelijk beter kunnen beoordelen. Wel was de onderneming zeer riskant met het oog op het steeds duisterder worden, maar daar stond tegenover dat, naar ons was verzekerd, Brussel rustig was en wij, daar aangekomen, wel een onderdak zouden vinden, iets wat natuurlijk te Leuven niet mogelijk was.

Het beste scheen de auto te verlaten en de bevelvoerder het doel van onze tocht mee te delen. Maar dit zou niet zo gemakkelijk gaan. Dreigend voegde hij ons toe dat wij geen stap nader mochten treden. Onze passen konden wij dus niet doen onderzoeken. Hij weigerde trouwens bij voorbaat iedere inzage. Hier was goede raad duur. Traden we nader, dan waren we zeker van de kogel, gingen we terug zonder ons te hebben verklaard dan zou het ons niet beter gaan. Men denke zich het gevaarlijke van de toestand. Doch het toverwoord dat ons tot dusver geholpen had miste ook hier zijn werking niet. "Wij zijn Hollanders en rijden met goedkeuring van de kommandantur naar Brussel." Een korte pauze volgde. De officier scheen het niet voor mogelijk te houden. Voorzichtig naderde hij, steeds nog de karabijn op ons gericht. "Rijd naar het station terug, daar staan drie auto's, die vanavond naar Brussel rijden en vraag of u daarmee mee mag gaan." Aan een doorkomen was niet meer te denken, het beste was de raad, die als een bevel klonk, op te volgen. Zo tuften we dan weer terug naar het station om te zien waar die auto's zich wel bevonden, doch door de grote verwarring en drukte die daar heerste was het niet mogelijk ze te ontdekken. We zochten een plaatsje op waar we het meest veilig en het minst in de weg stonden en beraadslaagden wat nu te doen. We besloten hier te overnachten in

de auto, desnoods op straat en morgen, zodra de dag was aangebroken het van de omstandigheden te laten afhangen of we allen of een onzer naar Brussel zou rijden, terwijl de anderen naar Maastricht zouden terugkeren om zo spoedig als het kon onze berichten over te seinen. Het vooruitzicht onder de blote hemel te moeten slapen of tenminste een nacht door te brengen, want van slapen zou wel niet veel komen, was niet heel aantrekkelijk, doch het was het enige wat ons restte. We moesten ons in het onvermijdelijke schikken en voor alles goede moed en een goed humeur houden. We waren tot dusverre aan zoveel gevaren blootgesteld geweest, dat we hoopten ook de ons misschien wachtende wel te zullen te boven komen.

Inmiddels naderde een konvooi Engelse krijgsgevangenen, naar mijn schatting ongeveer een vier- à vijfhonderd, meestal jonge lieden van een 20 jaar. Ik kan niet zeggen dat ze op mij een sterke militaire indruk maakten, misschien was hiervan wel de oorzaak het contrast tussen die blijkbaar vermoeide ontwapenden, die onder de indruk van het gebeurde zwijgend voort liepen, en hun triomfantelijke begeleiders. De uniformen waren eenvoudig doch praktisch, kakikleurig, zoals we die uit de oorlog in Zuid-Afrika kennen. De Schotten en Hooglanders waren kenbaar aan een Schots-geruite band om de muts, die aan onze koloniale deed denken. De Hooglanders met blote knieën en het bekende korte rokje eveneens van kakikleur, doch voorts zonder enig ander blinkend of gekleurd kenteken. Ze zouden 's avonds in een gereedstaande trein naar Duitsland worden vervoerd.

Dat wij de enige burgers te midden van de talrijke Duitse militairen de algemene opmerkzaamheid gaande maakten, zal de lezer begrijpen, doch evenzeer dat ieder zijn nieuwsgierigheid trachtte te bevredigen door te vragen wat we waren, hoe we hier kwamen, waar we heen wilden enzovoort. Als een lopend vuurtje had zich dan ook

reeds spoedig het antwoord verbreid en maakte de verwondering plaats voor belangstelling en, het moet uitdrukkelijk worden gezegd, hulpvaardigheid en welwillendheid. Ik moet hier voor de zoveelste maal nog eens herhalen hoezeer de Holländer, niet Niederländer, want dat woord heb ik nooit horen gebruiken, bij de Duitse soldaat goed staan aangeschreven.

Het schijnt, dat de officieren hun minderen goed hebben ingeprent dat Nederland niet in oorlog is met het Duitse Rijk en in vrede en vriendschap daarmee leeft, en dat de Nederlandse onderdanen in België zoveel als dit in de oorlog doenlijk is beschermd en voortgeholpen moeten worden, hoe zijn anders de opschriften te verklaren die ik zo veelvuldig op de deuren en vensters der huizen aantrof: "Holländer, dieses Haus ist zu schonen." Ofwel "In diesem Hause wohnen Holländer, schonen." Ik wees er tevens herhaaldelijk op dat de hoogste militaire autoriteiten waarmee ik qualitate qua in aanraking kwam, met de meeste hoffelijkheid en welwillendheid zoveel mogelijk trachtten aan mijn wensen te voldoen, ja zelfs ongevraagd raadgevingen gaven die mij van het hoogste nut waren.

Zo ook hier weer voor het station te Leuven. De stedelijke commandant vond bij al zijn beslommeringen te midden van zijn drukke dienst nog de gelegenheid mij opmerkzaam te maken dat hij geen verantwoordelijkheid op zich kon nemen voor ons leven, indien we hedenavond nog langer op deze plaats bleven. "Het is hier voor u te gevaarlijk." En daar toonde hij mij de gaten in de spiegelruiten, afkomstig van machinegeweren. Hij verklaarde mij, waarom naar zijn mening die gaten door kogels uit mitrailleurs afkomstig moesten zijn en dat het dus naar zijn inzien niet aannemelijk was, dat Duitsers daarmee het station zouden hebben beschoten, daar ieder Duits soldaat toch wist, dat vestibule en zalen van het stationsgebouw opgepropt waren met militairen. Bovendien, zegt hij, de Duitsers

hadden geen mitrailleurs in de stad gehad, niet eens artillerie was bij het begin van de beschieting voorhanden geweest.

Mijn zegsman had persoonlijk diep medelijden met de stad en de arme bewoners. Doch wat moest hij doen? vroeg hij. Er was geschoten, dat stond voor hem vast, rotsvast. Het waren onverlaten, erkende hij, die het gedaan hadden; geen behoorlijke burgers, welke laatsten de militairen goed hadden verzorgd en verpleegd en wie hij niets had te verwijten. Hij begreep volmaakt de angst en haat van het merendeel der bevolking tegen de Duitsers die hun land en stad bezet hielden, maar dit rechtvaardigde toch niet dat het schuim, het gepeupel, zijn manschappen uit de huizen bestookte en neerschoot. Temeer niet daar de bevolking herhaaldelijk was aangezegd dat de allerstrengste straffen zouden worden toegepast indien ook maar één schot zou vallen. En door de snelheid waarmee dit alles was gebeurd, bij de bliksemsnelle uitbreiding en voortplanting die de beschieting der militairen had aangenomen moest hier wel gedacht worden aan een zorgvuldig voorbereid plan, aan een georganiseerd verzet, misschien wel onder deskundige leiding. Zo legde hij mij dit alles uit.

Hij wees mij een plaats aan waar ik veiliger zou zijn: achter een hek, de ene zijde gedekt door een goederenloods. “Ik zal u een onderofficier meegeven”, voegde hij er welwillend aan toe. “Daar kunt in elk geval maar van een kant beschoten worden.” Dat “maar” was niet kwaad! Het klonk als ironie.

Een 50 m verder op een duistere plaats, zodat we van de zich voor ons bevindende straat en huizen af niet te zeer gezien zouden kunnen worden, aan de ene zijde gedekt door de muur van de loods, kozen we ons nachtkwartier. Hier wachtten we de dingen die komen zouden. Spoedig hadden we gezelschap.

Een reserveofficier, uit Hamburg afkomstig, had vrienden in Holland en vroeg mij of die misschien ook tot mijn bekenden behoorde. Het toeval wilde dat ik op de hoogte was van de familierelaties van zijn vrienden door welke mededeling als het ware een brug geslagen werd voor onderlinge toenadering en vertrouwen. Onze mondvoorraad was reeds lang uitgeput. Hij was trouwens maar heel klein geweest, daar wij gehoopt hadden zonder te groot oponthoud 's avonds Brussel te zullen bereiken. We deelden een stuk commiesbrood en dronken een glas wijn. Meer konden we niet krijgen: maar hoewel de maag zich deed gevoelen, smaken deed het niet, daarvoor waren de emoties van de dag en meer nog die van de avond te groot. Tot laat in de nacht hield mijn nieuwe vriendelijke kennis ons bezig, vertellende van hetgeen hij van de oorlog had gezien en meegemaakt en van hetgeen hij van de ramp van Leuven wist. Mij trof het innig gevoel van deernis waarmee deze fijnbeschaafde man was vervuld bij het vertellen van de ellende die om ons heen heerst, want nog steeds brandde en knetterde het om ons heen; balken en dakgoten en verdiepingen stortten met donderend geraas in. Een ogenblik doofde dan het vuur om spoedig weer hel op te laaien en een nabij zijnd perceel aan te tasten. Wij verwachtten dat nog vele bewoners zich uit angst in de kelders verborgen hielden. Dat anderen, onkundig wellicht met het bevel, de huizen te verlaten, zich nog daarin bevonden. Men denke zich het lot dier ongelukkigen. Overgeleverd te zijn aan de woede der soldateske, die terecht of ten onrechte, verontwaardigd over de dood van hun kameraden bloedige wraak gezworen heeft. Daar komen de slechtste hartstochten die in 's mensen boezem schuilen aan het daglicht, dan is er geen sprake meer van gevoel voor zachtheid; mededogen en barmhartigheid zijn dan lege woorden. Aan zichzelf en aan hun wraakgevoel overgeleverd is er geen discipline ter wereld, zelfs niet de strengste discipline, die de naar bloed dorstende kan intomen. Menig onschuldig leven moet te Leuven verloren zijn gegaan. Hoe

diep treurig is het te denken dat zij, die zich nog in de reeds brandende huizen moesten bevinden ten dode waren gedoemd. Levend verbrand wellicht zijn deze tot wanhoop gedrevenen, meedogenloos neergeschoten indien zij die verschrikkelijke dood in de vlammen trachtten te ontgaan en zich op straat waagden.

En dan, de rechtvaardigheid en waarheid gebiedt het neer te schrijven, de eigendommen der bevolking bleven ook bij en tijdens dit branden en blaken niet gespaard. En wat nog verschrikkelijk is, ik trof - maar ter ere der overgrote meerderheid zij het gezegd - enkele soldaten aan die er zich op beroemden dat zij zich kostbaarheden, ringen, horloges, armbanden hadden toegeëigend. Bij het zien der weezinwekkende tonelen die zich voor mijn ogen afspeelden, bij het horen hoe roof en plundering werden goedgepraat met het sofistich beweren, dat anders toch alles zou worden vernield of verbrand, zal de lezer zich kunnen voorstellen hoe ik dikwijls moeite had mijn verontwaardiging niet te doen blijken en me vol afschuw afwendde. Het *bête humaine*, het dierlijke en verdierlijke in de mens te zien ontketenen in al zijn tomeloze kracht en hevigheid is van het verschrikkelijkste dat ik ooit beleefde. Nooit en nimmer had ik mij ook maar in de verste verte een zwakke voorstelling kunnen en durven maken, van hetgeen ik in die uren voor en bij het station te Leuven heb meegemaakt. Ik vertel u daar nog iets van in mijn volgende brief.

In het land van Luik.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft ons op 30 dezer uit Maastricht:

Vanmiddag ben ik over Eijsden-Mouland (Moelingen) naar Visé en Pont Argenteau vertrokken, om eens poolshoogte te nemen van de plaatselijke toestand. En wel hoofdzakelijk naar aanleiding van

hetgeen mij vanmiddag door enige vluchtelingen uit die geteisterde plaatsen voor waarheid medegedeeld werd.

Men had mij namelijk gezegd, dat gisteren en ook vanmorgen vroeg al de Duitsers, die totnogtoe de dorpen en gehuchten van de Nederlandse grens tot Luik bezet hadden, vertrokken, ja zelfs overhaast vertrokken waren.

Naar men mij mededeelde, waren de Fransen op komst, om de Belgen te helpen! En daarom hadden de Duitsers de vlucht genomen!

Inderdaad gelooft nog altijd de Belgische bevolking, en vooral de Walen, dat er hulp van Frankrijk zal komen. Temeer daar nu het praatje in België rondgaat, als zou koning Albert reeds eergisteren een ultimatum aan Frankrijk en Engeland gestuurd hebben, dat, indien de beloofde hulp van deze beide landen niet binnen de 24 uur zou komen, hij (de koning) de Duitse troepen ongehinderd op Belgisch grondgebied zou laten passeren.

Arme Belgen! Alsof niet reeds lang bijna geheel België door de Duitsers bezet is.

Doch de Belgische bevolking, die nog altijd zo naïef is om al die geruchten voor goede munt aan te nemen, kan men het niets ten kwade duiden: immers, het volk is helemaal onkundig gehouden van al de krijgsverrichtingen die er van het begin van de oorlog af in België zijn uitgevoerd, en de kranten, of althans de enkele die nog verschijnen, laten met een hardnekkige stilzwijgendheid over alles wat maar slecht nieuws is voor België, niets doorschemeren.

Om nu op de zaak zelf terug te komen. Om mij met eigen ogen van de toestand op de hoogte te stellen, ben ik even met een fiets die ik hier te Maastricht gekocht heb, (zo'n ding is op het ogenblik goud waard) de grenzen overgewipt.

Ziehier nu het resultaat van mijn persoonlijke bevindingen.

Over Eijsden-Mouland (Moelingen)-Berneau-Visé ben ik gegaan tot Pont Argenteau, en heb inderdaad niet één Duitse soldaat op mijn weg ontmoet, die het mij lastig maakte zoals 14 dagen geleden bijvoorbeeld.

In Mouland (Moelingen)-Visé is alles netjes opgeruimd en geen kadaver van een of ander dier heb ik hier meer bij de weg zien liggen, ook niet een menselijk lijk, zoals een paar weken geleden. De grote verwoesting van de plaatsjes zelf daargelaten, die doet denken aan de gevolgen van een aardbeving, ziet het er heel gewoon uit, en de doortocht van de Nederlandse grens af tot Luik toe, is dan ook weer vrij voor iedereen.

Men zegt zelfs (maar dat deel ik onder alle voorbehoud mede), dat van morgen (maandag) af de treinen weer zullen rijden van Eijsden (grens) af tot Luik toe.

Vandaag is als voorproefje de dagelijkse stoombootdienst Maastricht-Luik langs het kanaal hervat.

De ware reden nu, waarom de Duitsers niet alleen uit de laatstgenoemde plaatjes, maar ook voor een groot gedeelte uit Luik zelf vertrokken zijn, is deze:

De commandant, majoor Bayer, had gistermorgen (zaterdag) bevel gegeven dat de Duitse troepen, die de dorpen en gehuchten langs de hele Maaslinie tot Luik toe bezet hielden, zo spoedig mogelijk naar Duitsland moesten optrekken.

Hun hulp was daar van oneindig meer nut dan hier. Daarop is dan ook alles wat maar soldaat was, overhaast vertrokken. Zelfs het

veelbesproken legerkamp van Mouland is opgebroken en bestaat niet meer.

Alles ging naar Luik en met speciale treinen over Verviers-Herbesthal via Aken verder.

In elk geval staat nu vast, dat de Duitsers niet voor de Fransen op de loop zijn gegaan.

Oostenrijk en België.

In ons ochtendblad is in een telegram van onze correspondent te Parijs melding gemaakt van de oorlogsverklaring van Oostenrijk aan België en het antwoord van België daarop. Oostenrijk grondt, zoals men weet, zijn oorlogsverklaring op twee feiten, namelijk dat België steun verleent aan Frankrijk en Engeland, en dat de Oostenrijkers en Hongaren in België op een wijze behandeld zouden zijn, die in strijd is met de eerste eisen van de menselijkheid.

Het antwoord van België, gericht tot het Belgische gezantschap in Den Haag, luidt als volgt:

Verzoeken aan de Oostenrijkse legatie door bemiddeling van de minister van Buitenlandse Zaken ontvangst te melden der Oostenrijks-Hongaarse oorlogsverklaring aan België, en er het volgende aan toe te voegen:

België heeft steeds met alle naburige staten zonder uitzondering vriendschappelijke betrekkingen onderhouden. Het heeft gewetensvol alle plichten vervuld, die de onzijdigheid het oplegt.

Indien het heeft gemeend, de voorstellen van Duitsland niet te moeten aanvaarden, dan is het omdat deze schending inhielden van de verbintenissen, welke het had aanvaard ten opzichte van Europa,

verbintenissen welke de voorwaarden geweest zijn van de stichting van het Koninkrijk België.

Het heeft niet geloofd dat een volk, hoe zwak het ook zij, zijn plichten mag miskennen en zijn eer ten offer brengen, door zich te buigen voor de macht.

De regering heeft niet alleen de tijd van het ultimatum afgewacht, maar zelfs de schending van zijn grondgebied door de Duitse troepen, alvorens beroep te doen op Frankrijk en Engeland, welke zich onder dezelfde voorwaarden als Duitsland en Oostenrijk borg hadden gesteld voor zijn onzijdigheid, om namens en krachtens de verdragen mee te werken tot verdediging van het Belgische grondgebied.

Door met de wapenen de indringer terug te slaan heeft het zelfs niet een daad van vijandschap vervuld, volgens de bepalingen van artikel 10 der Conventie van den Haag over de rechten en plichten der onzijdige staten.

Duitsland heeft zelf erkend, dat zijn overval een schending vormt van het volkenrecht, en daar het zich niet kan rechtvaardigen, heeft het zich beroepen op zijn krijgskundig belang.

België stelt een besliste logenstraffing tegenover de bewering dat de Oostenrijkse en Hongaarse uitgedrevenen een behandeling zouden ondergaan hebben in strijd met de eerste eisen van menselijkheid.

De koninklijke regering heeft van het begin der vijandelijkheden af, de striktste bevelen gegeven, wat de bescherming betreft der Oostenrijkse en Hongaarse personen en eigendommen.

(Was getekend) Davignon.

In het nummer van de Antwerpse *Matin* van 29 augustus vinden wij enige koninklijke besluiten, waarbij de Leopoldsorde wordt toegekend. Daarbij trof ons, dat die orde was toegekend aan twee vrouwen, mejuffrouw Valéry Dimartinelli en Léonie van Lint, wegens “de moed en het schone gedrag” dat ze als telefonisten te Leuven hadden getoond, “door te midden van de vijand op hun post te blijven”.